

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA HUMANITNÍCH VĚD

Diplomová práce - teze

Lokální identita a rozvoj pohraničního města

Dana Nosková

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Situace po roce 1989 a zvláště pak po vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 přináší mimo zásadních ekonomických změn i změny společnosti jako celku. Vývoj v oblasti sociálních vztahů, jako nejvýznamnějšího neekonomického faktoru regionálního rozvoje, je z paternalistického přístupu (vynucování) nahrazován podporou zodpovědnosti a iniciativy, a to vytvářením i prostřednictvím podmínek pro formování lokální identity. Pojem identita je hlavním tématem této diplomové práce a je na něj nahlíženo z různých úhlů – identita osobní, lokální, regionální, národní, globální. Výzkumnou otázkou je, jak je identita ovlivňována domovem, komunitou, společností, tradicí či pohraničím.

Pro rozvoj regionu jsou jedním ze základních zdrojů jeho obyvatelé. Cílem práce je zjistit rozdíly v lokální identitě dvou skupin obyvatel příhraničního města Králíky, a to mladé generace rané dospělosti a seniorů, kteří se většinou do města s rodiči přistěhovali při doosídlování pohraničí v poválečných letech. Provedený empirický výzkum ukázal na to, jak se mohou případné rozdíly mezi těmito skupinami odrazit na možnostech rozvoje tohoto města.

Klíčová slova:

Identita, pohraničí, domov, rozvoj obce, mladí lidé, senioři

Cílem diplomové práce je zjistit rozdíly v lokální identitě dvou skupin obyvatel příhraničního města Králíky, zástupců dvou generací obyvatel, a to mladé generace rané dospělosti, kteří se ve městě většinou narodili, a starší generace, pozdní dospělosti a stáří. Na těchto rozdílech následně ukázat, zda a jak se mohou případné rozdíly podílet na možnosti rozvoje tohoto města. Neboť rozvojový potenciál města či lokality může být také oslabován nepříznivým obrazem v očích a mínění samotných obyvatel. Velkou hrozbou pro oživení města může být sklon k apatii, kdy si její obyvatelé na život ve zchudlé a méně úspěšné oblasti tzv. zvyknou. Neboť aktivita obyvatel města je stěžejním předpokladem pro příznivý rozvoj regionu jako lokality. Diplomová práce se pokusila zjistit, jaký je vlastně vztah těchto dvou generací obyvatel (mladé generace a generace pozdní dospělosti a stáří) k jejich městu, jak hodnotí své bydliště, jaký je jejich postoj k lokální politice, nebo se na ní přímo aktivně podílí, zda je jejich činnost v některých uskupeních či organizacích spojena s podporou lokální identity či lokální kultury, jaký je rozsah či obsah jejich lokální identity, co tvoří lokální identitu dotazovaných.

V metodické části nejprve probíhalo shromažďování odborné literatury v dané problematice, která byla následně podrobena prvotní zevrubné analýze a z těchto poznatků pak vznikla teoretická část diplomové práce formou literární rešerše. V literární rešerši tato práce přiblížila pojetí lokální identity i v projekci do lokální identity různých věkových skupin. Pojem identita byl rovněž skloňován v širším pojetí jejich přívlastků – individuální, sociální, regionální, národní, globální. Vlastní výzkum bude postaven na kvantitativním šetření provedeném dotazníkovou formou mezi členy dvou sociálních skupin, a to mladou generací, která je definována jako generace na prahu dospělosti a raném dospělém věku (v rozmezí 15 – 25 let), a generace pozdní dospělosti a stáří (nad 55 let). Jako dotazovací technika bude využit standardizovaný dotazník, a to i s ohledem na negativa, která mohou výstupy z čistě standardizovaných dotazníků přinášet. Kdy i Anthony Giddens hovoří o „plochosti závěrů“, že anketní a dotazníková šetření jsou více o tom, co lidé říkají, než o tom, co si skutečně myslí a co skutečně dělají.¹

Práce vycházela z předpokladu, že mladá generace se většinou ve městě narodila a tedy ve městě strávila svůj život, zatímco starší generace, zejména senioři nad 65 let, se většinou do města přistěhovala se svými rodiči. V dotazníkovém šetření se tento předpoklad

---

¹ Giddens, A., 2003, Sociologie, str. 64

potvrdil, kdy 64 respondentů (tj. 54,2%) žije v Králíkách maximálně 30 let. Nejvyšší počty byly dosaženy u žití 19 a 18 - letých. Soubor zkoumání sice nebyl reprezentativní, ale autorka diplomové práce vycházela z předpokladu, že jsou to právě mladí lidé, kteří mohou, a doufejme i budou, mít významný podíl na rozvoji města a lokality. Při vyhodnocování dotazníkového šetření dle nejvyššího dosaženého vzdělání dosáhl nejvyšší počet respondentů (tj. 38,1%) vzdělání základního. Toto bylo způsobeno tím, že ve sledovaném souboru byla téměř polovina respondentů ve věku do 20 let a ti většinou střední školu teprve studují. Bez ohledu na věk či pohlaví se u souboru respondentů vzhledem k obecně nízkému zastoupení vysokoškolsky vzdělaných osob z formálního pohledu obecně vykazuje nižší vzdělanostní úroveň, a to bez ohledu na typ vzdělání starší generace v době, kdy jej získali a na budoucí životní dráhy mladé generace, kdy je pravděpodobné, že mnozí studium na vyšší odborné či vysoké škole plánují.

Pojem identity obou generací byl zkoumán na vztahu k bydlišti, pocitu největší sounáležitosti a jaký význam má pojem „domov“. Na otázku „K čemu cítíte největší sounáležitost?“ z celkového počtu respondentů mělo pocit největší sounáležitosti k nejbližší rodině, míra této odpovědi byla nejvyšší u mladé generace. Druhé pořadí z nabízených možností obsadil vztah k místu, kde žijí, tato možnost měla větší podíl u starší generace. V odborné literatuře, jak vyplývá z literární rešerše, je právě vztah k blízkému okolí označován jako lokální identita, kdy je tento vztah nejvýrazněji vázán k určitému území, obci či místu. Vázání k určitému místu, sídlu (městu, vesnici), kde žijí je rovněž výrazem národní identity. U obou sledovaných skupin respondentů byla tato vazba k lokalitě velmi vysoká, tato skutečnost je zvláště významná u skupiny mladé generace.

Další zkoumanou otázkou bylo „Co pro vás znamená pojem „domov?““. Nejvyšší míry u starší generace dosáhla u pojmu „domova“ odpověď – místo, kde právě žijí, u mladé generace nejvyšší míry dosáhla u tohoto pojmu odpověď - místo, kde mají své kořeny (odkud pochází, mají rodiče apod.). V literární rešerši je pojem „domova“ označován jako zvláštní případ regionální (prostorové) identity. Regionální i lokální identita je o vztahu k lidem, místu, kde žijeme, kdy se tento vztah promítá v zapojení jedinců do aktivit dění v obci, podpory rozvoje obce, popřípadě zapojení se do místní samosprávy. Obě generace respondentů mají vysoký vztah k pojmu domova z této skutečnosti lze vyvodit, že míra sounáležitosti ve vztahu k bydlišti je u starší i mladé generace podobně intenzivní.

V dotazníku byla zařazena i otázka „Co vás nejvíce poutá k místu bydliště?“ Cílem bylo zjistit, jak se vlastně dotazovaní identifikují do místa svého bydliště. Pro 41,5% dotazovaných byla nejbližší odpověď, že k místu bydliště je nejvíce poutá rodina, kdy při porovnání ve věkových skupinách byla tato odpověď nejvíce zastoupena u mladé generace. Na druhém místě byla odpověď, že se jedná o „můj domov“, i tato odpověď byla nejvíce zastoupena u mladé generace, u starší generace nebyl procentní poměr o mnoho nižší. K názorovému konfliktu při odpovědi na tuto otázku mezi mladou a starší generací nedošlo, dokonce se u obou pořadí obě generace na odpovědích shodli. Tyto výsledky, v míře vztahu k nejbližší rodině, domovu, k místu, kde žijí, dosažené u mladé generace jsou pro rozvoj regionu velkou nadějí, že nepovažují svoji obec pouze za přechodný prostor. Pro město a pro jeho rozvoj jsou potřební hlavně mladí lidé, kteří budou i nadále žít a pracovat v této lokalitě. V dotazníku byla zkoumána i otázka určená pouze pro studenty, kam hodlají jít za prací po skončení studia. Nejvíce odpovědí (tj. téměř polovina) bylo, že neví, nejsou zatím rozhodnutí, zda zůstanou v místě svého bydliště či jeho okolí nebo odejdou natrvalo za prací někam jinam. Zájem o práci v místě bydliště či blízkém okolí projevila čtvrtina dotázaných, a zhruba stejná skupina mladých lidí uvedla, že nejspíše odejdou za prací někam jinam. Proto je třeba motivovat a vytvářet takové podmínky pro mladé lidi, aby těsné procento těch, kteří nejspíše odejdou a těch, kteří mají zájem o práci v místě bydliště, převážilo ve zvýšení počtu, kteří chtějí zůstat v místě bydliště či blízkém okolí.

V otázce „Co vám ve městě chybí?“ opět došlo ke shodě v odpovědích u obou skupin respondentů, že nejvíce chybí pracovní příležitosti a druhý největší počet odpovědí byl, že chybí dopravní spojení. Toto odráží skutečnost, že po roce 1989 tento region prošel velkou sociálně-ekonomickou změnou, kdy došlo k úpadku velkých místních zaměstnavatelů (Státní statek, Hedva, Tesla). V současnosti na území města a v blízkém okolí působí několik středních a menších firem, kde jsou zaměstnáni desítky či stovky zaměstnanců, které však nejsou schopny plně uspokojit poptávku pracovních míst. Tyto podniky většinou nabízejí níže ohodnocenou práci v dělnických profesích, a proto mladí absolventi s vyšším odborným vzděláním většinou odcházejí za lepšími pracovními podmínkami. Při míře nezaměstnanosti 7,4% v únoru 2015 na počet 216 dosažitelných uchazečů, z celkového počtu obyvatel ve věku 15 – 64 let, bylo nahlášeno pouze 11 volných míst. Sezónně se stává významným zaměstnavatelem i rozvíjející se cestovní ruch, zvláště

horská střediska v okolí. Kvalitní dopravní spojení může kompenzovat nedostatek pracovních míst v místě tím, že bude možné za prací dojíždět v rámci regionu.

Závěrečná část otázek se týkala vlivu státní hranice na obyvatele města, co pro ně vystihuje slovo pohraničí, měl-li vstup do tzv. Schengenského prostoru nějaký dopad na město a okolí a v čem spočíval.

Ve škálové otázce „Má hranice s Polskem vliv na život zdejších obyvatel?“ měli respondenti označit míru, která vyjadřovala pocit případného ovlivnění, byla dosažena průměrně kladná míra. Z toho je zřejmé, že hranice není bariérou, která by životy obyvatel významně ovlivňovala. I když většina příhraničních aktivit je především za nákupy, další v pořadí je kultura, vzdělání a sport (především ze strany sportovních a mládežnických skupin, pořádáním společných trhů, sportovních klání apod.).

V další otázce byl zkoumán pojem „pohraničí“ a co tento pojem podle respondentů nejlépe vystihuje, dosáhl s 50% nejvíce odpovědí pojem „odlehlé území“. Tato odpověď respondentů ((laiků) se shoduje s výrazem, který je uváděn jako synonymum pro pojem pohraničí – periferní, odlehlé území, v odborných textech.

Ve škálové otázce: „Měl vstup do tzv. Schengenského prostoru (tj. do prostoru, kde mezi státy EU odpadly hraniční kontroly) nějaký dopad na město a okolí? A jaký? Uvolnění hranice je u všech 112 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli, posuzováno spíše kladně, zejména byla tato skutečnost ovlivněna možností snadnějšího cestování, volným pohybem lidí a zboží, jak vyplývá z odpovědí na následující otázku „V čem byl tzv. Schengenský prostor přínosný?“. Mladá generace vidí největší přínos „snadnějšího cestování“, následuje možnost „odstranění hraničních kontrol“ a „volný pohyb zboží“. U starší generace bylo nejvíce odpovědí u možnosti „volný pohyb lidí a zboží“, následovalo „odstranění hraničních kontrol“ a „snadnější cestování“. Uvolnění hranice jistě ovlivnilo i možnost cestování za prací, kdy i v místních podnicích pracují mladí Poláci a obchodníci z Polska prodávají své zboží a zemědělské produkty na místních trzích apod. Na otázku „V čem Schengenský prostor přínosný nebyl?“ došlo v obou skupinách (mladé i starší generace) ke shodě co do nejvyššího počtu odpovědí u možnosti „pašování drog“, tak i „zvýšené kriminality“ a „ilegálních přechodů imigrantů“. Tento negativní pocit uvolnění hranice je negativně vnímán i v ostatních zemích EU.

Diplomová práce se pokusila zjistit, jaký je vlastně vztah těchto dvou generací obyvatel (mladé a starší generace) k jejich městu, jak hodnotili své bydliště, jak se případně aktivně

podílí a co tvoří lokální identitu dotazovaných, v čem vidí překážky rozvoje. Výsledkem je zjištění faktu, že míry těchto vztahů dvou generací obyvatel (mladé a starší generace) k jejich městu, bydlišti nemají velké rozdíly a mnohdy se i shodují. Rovněž pocit s odlehlosti území, propustnosti hranice a z ní vyplývajících problémů se významně neliší. Lze usuzovat, že u starší generace jsou tyto vztahy ovlivněny jejich životní zkušeností a jistým zakořeněním v místě, zatímco mladá generace ještě nebyla příliš konfrontována s delší životní zkušeností mimo domov a se svými názory může být ovlivněna poměry v rodinném prostředí.

Seznam literatury

BARŠA, Pavel, STRMISKA Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt*. 1. vyd. Brno: Centrum pro stadium demokracie a kultury, 1999, 329 s. ISBN 80-85959-52-6

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam a kol., *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území ČR*. 1. vyd. Praha: SOFIS, 2005. 447 s., ISBN 80-902785-8-2

GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. 195 s. ISBN 80-86429-15-6

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ, Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001. 209 s. ISBN 80-85850-97-4

HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí, Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7330-109-5

MUSIL, František. *Dějiny Králicka*. 1. vyd. Králíky: Nakladatelství A. Juránek, 2000. 184 s. ISBN 80-902263-1-0

MAJEROVÁ, Věra, Ing., a řešitelský kolektiv. *Český venkov 2003, Situace před vstupem do EU*. 1. vyd. Praha: CREDIT pro ČZU v Praze, PEF, 2003. 209 s. ISBN 80-213-1121-5

NEDOMOVÁ, A., KOSTELECKÝ T.. *Národní identita*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. 37 s. ISBN 80-85950-15-4

VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Sociologický časopis, Vol. 40, No. 4. 489-508 s.

ZICH, František, HOUŽVIČKA, Václav, JEŘÁBEK, Milan, KASTNER, Quido. *Kdo žije v pohraničí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. 129 s. ISBN 80-85950-18-9

Internetové zdroje:

Národní kultura a identita. Vize rozvoje ČR do roku 2015 /online/. Dostupný z WWW: <<http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-vize2015.pdf>>

Česko. Český statistický úřad, Statistiky, Databáze demografických údajů za obce ČR /online/. Dostupný z WWW: < http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm>.

Nepublikované zdroje:

Strategický plán města Králíky v práci s mládeží z roku 2014, 20 s.